

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348 szám.</p>	<p>Megjelen hetenkint egyszer szombaton egy iven. Előfizetési ár egész évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr. Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt, 200 szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény intézendő, Fűvészkert-utca 1080. sz.</p>
--	--	--

Révész Bálint püspök válasza a tanárkarok és főiskolai ifjuság üdvözlő szavaira. Debreczen, 1886. jan. 16.

Nagytiszteletű és tekintetes tanárkar, tisztelt barátaim és a kormányzásban hű segítő társaim! Tanuló nemes ifjuság, a haza és egyház szép reményei!

Legelsőbbben is legmelegebb köszönetemet kell kifejeznem azon szeretet, ragaszkodás és kegyeletes érzés nyilvánításáért, melylyel éltem e nevezetes napján, születésem 70-ik évfordulati napján, hiszem, szívetek teljességéből és önkéntes sugalmazásából körültem összesereglettek, az isteni kegyelmes gondviselés iránt oly méltóan tartozott hálámat velem együtt érzésekkel, égre felhatóbbá, fokozottabbá tevétek, egyszersmind tevékenységem, eddigi munkásságom méltányló elismerésének koszoruját hozátok előmbe. Megvallom ugyan, puritán és minden nyilvános tüntetéseket kerülni szerető jellemmel inkább meg egyezőnek, inkább összeillőnek tartottam volna, ha magatokat a tanárkar és ifjuság kebeléből választott kevés tagu küldöttség által képviseltetve, csendes otthonomban adtatok volna kifejezést érzelmeiteknek. De az általatok választott utat sem zárhattam el, engednem kellett a közóhajnak, kikötve azt, hogy e szerény ünnepély egyedül csak szűk iskolai körre szorítkozzék. Köszönet érte, hogy így is lett.

Ti a barátság, hivatalos viszony és az ifjuság reményvirágaiból fűzött hármassal hoztátok e szép napon előmbe. Egyitek mint ifjukori tanulótársam, később mint tanártársam szólott hozzám e megható órában a barátság hangján. Másikótok, mint az acad. tanárkar igazgatója a hivatalos viszony hangján szólott hozzám. Végre a harmadik az ifjuságnak, az általam mindig hön szeretett ifjuságnak koszoruját hozta elő szép szavak kíséretében és mindhárman oly sokat és oly meghatóan szóltatok, hogy ha ifjukori szónoklatom áradásával bírnék még most is, ha éltem alkonyodó napja oly tűzsugarakkal ragyogna ma s, mint égett ifjukorom reggelén, vagy a meglett kor dél-

pontján: mindegyikre tüzetesen és külön kellett volna válaszolnom s úgy árasztani ki keblem tüztengerét.

De a szónoklat egykori gyors hullámozása meglassúdott már az én ajkamon s éltem alkonyra siető napja melegevel együtt hül keblem tüztengere, melynek egykor lángoló teljességét szerettem volna most kiönteni.

Azért engedjete meg nekem kérlek és nézzétek el, ha mindháromra csak együttesen, bár mindenikre rövid vonatkozással válaszolok.

Te ifjukori barátom, tanulótársam, majd tanártársam, oly húrokat pendítettél meg szívemben, melyeknek rezgése visszahat az édes hosszú multba, a mikor még csak öröm, nehéz fáradozásunk, küzdelmeink között is csak öröm, gondtalanság volt osztályrészünk; de visszahat a közelmultba is, midőn utaink rövid szétválása után a tanárságban ismét összetalálkozva, új viszonyba fűződve visszaadtánk egymásnak s együtt versenyezve, egymásban örülve, könnyebben és vidámabban tölthettük be tanári nehéz tisztünket.

Végre kihat annak rezgése, fájdalom, a keserű multba is, mely megzilálta, letépte éltünk reményörömfájának virágait; mintha úgy az örömben, mint a keserűségben egy sorsra lettünk volna hivatva. De mint az örömben megszentelt és megvédett — úgy a keserűségben erősített, megvigasztalt tégedet a bölcsesség, a melynek tanára vagy, de az a bölcsesség, melynek kezdete az Úrnak féiélme; engemet a vallás, a melynek szolgája vagyok.

Áldjuk e megható órában Istennek kegyelmességét, mely oly hosszú időn keresztül mindig velünk volt, mely által erősítve mondhattuk nehéz óráinkban, a keservek perceiben: Atyánk, ha el nem mulhatott tőlünk a keserű pohár, ám lett légyen a te akaratod!

Áldjuk az Isten gondviselését, hogy ezen keservek átviharzásai közt meghagyta mindkettőnknek a szerető s szeretett nőt, kit ifjuságunk korszakában szerelmünk virágául választottunk magunknak, az élet további korszakában pedig őrangyalunkká tett.

Köszönöm annyi éven keresztül megőrzött baráti sze-

reteted nyilatkozatát. Köszönöm jó kívánataidat, melyeket értem és egyetlen kedvesemért az Istenhez az égre emeltél, fogadd ezeknek szívem teljességéből eredő viszonzását.

Te az académiái tanárkarnak ez időszertinti igazgatója, az összes tanárkarok nevében s így azon hivatalos viszony folytán szóltál hozzám, melyben én mint kormányzó és ti mint kormányzottak állunk egymáshoz. Azonban úgy érzem és ezt jól esik kimondanom, — hiszem, ti is úgy érzitek: hogy ez a viszony sem egészen rideg, hivatalos, hanem a barátság melegétől áthatott viszony. Mert hogy is lehetne másként; hiszen a tanári testület körében sokan vannak, a kik tanuló ifjúkori pályatársaim, később tanártársaim; sokan vannak olyanok is, kik kedves emlékezetű tanítványaim voltak; sokan vannak, kik családi örömeikben igénybe vették az én egyházi hivatalos szolgálatomat és ilyenkor a családi tűzhelynél nem csak úgy voltam jelen, mint vallás szolgája, hanem mint barát, mint családtag s mintegy egy családba olvadtunk össze; a kik újabban fűződtek is a tisztelt tanárkar koszorujába, azt hiszem, régiebb tanártársaiktól megismerhették az én baráti érzelmekkel telt szívemet, megismerhették kedélyhangulatomat. — És csakis e viszony tehette sikeresebbé együttműködésünket, csak ez tette kedvesebbé hivatalos kötelességeink teljesítését, csak e viszony tette és teszi köztünk elkerülhetőkké a félreértéseket s kellemetlenségeket; mert az apostol szavai szerint: ha szeretet nincsen bennünk, olyanok lettünk, mint a zengő ércz és pengő czimbalom. S épen ezen viszony, t. i. a barátság melegétől áthatott hivatalos viszony nyilvánulásának szeretem én tekinteni ezen szerény ünnepély létrejöttét is. Mert higyjétek el azt s a mint ismertek engem, hiszem is, hogy tudjátok, miszerint rideg, hivatalos tisztelgés jégvirágait nem fogadtam volna el tőletek. (Éljenzés.)

A miket az én hosszú éveken keresztül tanusított munkásságom eredményére nézve mondott az igen tisztelt szónok: e tekintetben én nem dicsekedhetem semmivel; mert isten kegyelme által voltam és vagyok, a mi vagyok s az apostollal azt mondom: nem azé, a kinek akaratja vagyon, hanem a könyörülő Istené! Azért nem nekem Uram! hanem nevednek adjad a dicsőséget! Istenen kívül és Isten után pedig nektek köszönhetem nehéz, fárasztó küzdelmeimben hű segítő társaim, tisztelt tanárkar, nektek köszönhetem az eredményeket, melyeket elérni szerencsés lehettem. Fogadjátok hű támogatástokért legszivesebb köszönetemet és egyszersmind azon kérelmemet, hogy míg az egyház és iskola kormányrudja az emberi élet és sors intézőjének akaratából ki nem esik kezemből, minél inkább reszketnek már azok a hajlott kor miatt, annál inkább segítsetek, támogassatok engem a reám bízott munka teljesítésében.

Fogadjátok azon jókívánatomat is, hogy az Isten,

nemcsak a testi életnek, hanem a szellemi világnak is Ura, titeket összesen és egyenként, az én támogatásomra, ezen főiskolának virágzására és a gondjaitokra bizott ifjuságnak a tudomány, vallásosság és tiszta erkölcsösségben való nevelésére az Isten sokáig éltesse. (Éljenzés.)

A harmadik szónok az ifjuság nevében szólott hozzám, az ifjuság nevében, a mely keblem hő szeretetének mindig fő-fő tárgya volt, melynek fejére a haza és egyház reményének szép koszoruja van tűzve s midőn e napon az általam igen szeretett ifjuság is mintegy tömjénezve csoportosul körültem, kétszeres köszönettel tartozom az ifjuság nemes seregének, mert hiszen én tőlem már — a ki a sír szélén állok — nem sokat várhat s remélhet az ifjuság, hanem inkább csak multam képeim ábrándozhat odaadással.

Az én életem alkonyra siető napja már nem adhat tenyésztő meleget, hanem estalkonyként csak harmatcseppeket szülhet az ifjuság nyíló virágira.

De ha nem várhat, ha nem remélhet is tőlem a kedves ifjuság, ha rövidre terjedhető jövőm már nem ígérhet is sokat; azt hiszem és higye el a kedves ifjuság is, hogy ha csak multamra tekint is vissza, megoldhatja nagy hivatásának feladatát, csak tegyen annyit, a mennyit én éltem hosszú folyamán tenni igyekeztem, csak járjon az én példám utján, melyet hagyok neki, még szívem utolsó dobbanásának közeledtekor is hagyok neki, hogy az én nyomdokaimat követhesse. Igen kedves ifjuság, a már elment és elmenni készülő Mózesek és Áronok után legyetek ti Józsuék, Esdrások és Nehemiások, hogy magatok is bemelessetek, másokat is bevihessetek az ígért földre.

Igy áld, áldjon is meg titeket az Isten, éltesse sokáig, hogy legyetek a hazának, nemzetnek és egyháznak és a titeket annyi gondozással nevelt szülőknek örömvirágai. Éljetek sokáig! (Lelkes éljenzés.)

Most már nincs egyéb hátra, minthogy itten istenhez, az én életem erős megtartójához emeljem hálaimeimet: „Áldott légy én Istenem és Atyám, hogy gyermekségtől fogva engemet karjaidon hordoztál és engemet enynyire elővittél!

Áldott légy, hogy ha szinte a természet rendi szerint ott, azon az időponton, melyet Mózes az emberi élet egyik határául jelölt ki, — a 70 év betelésénél testi erőmet folytatkozni engedéd is, de lelkem ifjuságát, kedélyem élénkségét mind ez ideig megőrizted!

Áldott légy, hogy mindeddig mellettem hagytad még szeretett nőmet, kivel egyedül oszthattam meg szívem borongó fájdalmát s ki egyedül támogat és gondoz hajlékomban, öreg tehetetlenségem napjaiban.

Áldott légy a kegyelemért, a melylyel engem hivatalos pályámon megsegítettél és sokszor sikerrel koronáztál.

Áldott légy minden jóvoltodért, melyet velem közlötél; nem kérek már tőled napjaimhoz sok napokat, eszten-

deimhez sok esztendőket, mert hiszen az öregség már maga betegség, utóljára az élet is teherré és a halál kívánatosává válik az ember előtt. Csak azt kérem tőled édes jó Istenem, hogyha eddig annyit adtál, add meg azt is, hogy csendes legyen e földről elköltözésem. Csak azt kérem, hogy bocsásd el majdan szolgálodat a földről békességgel, idvezítéssed örömeivel."

Magamat pedig a még hátralevő kevés időben, — mert nem tudhatom, vajjon ez ünnepély virágai nem lesznek-e én reám nézve is oly hamar hervadók, mint voltak a Jézus Krisztusra nézve, a ki midőn virágvasárnapján bement Jeruzsálembe, hódolat és tisztelet virágai hullottak utjára: de azok harmadik napon elhervadtak és a szenvedés Golgotája várt reá, — magamat szeretetökbe ajánlom.

Nem tudom, nem úgy történik-e én velem is, hogy ez örömnepély után hamar eljő az éjszaka, a mikor többé nem munkálkodhatom.

Csak azt kérem, hogy a kik szerettek engem életemben, tartsák meg emlékemet elköltözésem után is. (Éljenzés.)

Könnyű gondolatok nehéz dolgok felett.

(Vége.)

Mondják talán az ellennézetűek: „igaz az, hogy a lelkész a valláserkölcsei élet őre, annak legilletékesebb képviselője, de ez nem azt teszi, hogy közvetlen ő vegye kezébe a hitoktatást, hanem hogy legyen annak az iskolában és az életben ellenőre; hiszen tudja mindenki, hogy a tanítónak az egyházhatóság által megerősített egyik missiója s ebből folyó joga és kötelessége a hitoktatás, csak ez által lehet a tanító nevelő is egyszersmind.“ Tetszetős és csillogó érv azok előtt, a kik irtóznak a vallástanítástól; de a kik a rájuk bízottak lelki ügyeit szívőkön viselik, azok előtt az ilyen érv semmis s nem engedik magukat általa megejtetni.

Hát középiskoláinkban — a hol a vallástanítás többnyire egy tanár kezében van igen helyesen egyesítve — a többi tanárok ez által már csak tanítók lettek, nem egyszersmind nevelők is? Kétségkívül sok függ attól, mily mértékben van a vallás által megszentelve, áthatva a tanárnak, mint tanítónak szíve és lelke. Hallom a népesebb egyházak lelkészeinek ellenvetését: „Hát mi hogy érünk rá hetenként 18 órán át a vallástanítással foglalkozni a népiskolában, mikor esketnünk kell évenként 40—50 párt, keresztelünk 150—200 gyermeket, temetünk és pedig praedikációval 50—80 halottat, végezzünk tömérdek irodai munkát s kötelességet.“ Igaz, de az ilyen egyháznak van 5—6000 hive s egyházkerületi statutumaink értelmében az ilyen helyen már káplánállomást kell szervezni s a munka mindjárt két részre oszlik; a 18 órai vallásoktatásból a nt. ur is meg bír 9-et, 9 alatt meg az ifju tisztt. ur vállalai sem roskadnak össze és bizonyosan hasznosabb munkát végez, mintha beküld valamelyik egyházi lapnak 1--2 szépen felöltöztetett cikket „a mi sérelmeinkről“, vagy megleczkézteti az öreg nt. úrakat a kor bűneiért és romlottságáért. Hiába! ez már divat, sőt érdem, mert más uton nem könnyű ám irodalmi babérhoz jutni, pedig ez nagyon elkél, midőn egy jó zsiros paróchiába

papot jelölni a nt. candidáló bizottság összeül. Aztán meg a népesebb egyházak lelkészeiről szólva, nem méltányos követelése az az életnek, hogy a kinek többet adott, attól többet is kíván? többet a munkából, a kötelességteljesítésből, a munka által kisajtolt izzadáscseppekből. Ez az élet követelménye, vele szemben nincs a szabódásnak s vonakodásnak sem joga, sem helye. Tekintsük csak meg a világi hivatalnokok helyzetét: mennyit kell küzdeniök egy darab kenyérért, melyet az élet ad kezeikbe s mily óriási felelősség súlyosodik vállaikra, egy véletlen tévedés, egy emberi gyengeségből elkövetett hiba, azonnal ott a rögtönítelő törvényszék, kiveszi a szerencsétlen kezéből a kenyér botját s utnak ereszti a világba s menjen a merre szemeivel lát: éljen úgy a hogy tud. Mi is megbízást vettünk a mi fejünktől, a Krisztustól eme szavakkal: „menjete, tanítsatok minden népeket“; és bár a mi biránk hosszútűrő, de egyszer bizonyosan eljő az idő mindenkire nézve, a mikor mint sáfárnak, a reá bizottakról számolnia kell. Ha nem teszünk eleget kötelességünknek, ha nem végezzük hűen az evangélista munkáját, hogy fogunk megállani az örök biró szigoru törvényszéke előtt? Bizonyára elesünk, menthetetlenül el kell esnünk. Hány egyház van, a melyben még a confirmációra sem készítik el a lelkészek az egyházak növendékeit? mintha nekik nem is szólana a zsinati törvények 109. §-a, „kötelessége (a lelkésznek) az urasztalához készülő növendékeket előkészíteni s a confirmációt egész ünnepélyességgel végezni.“ Ezen passus első részét szépen elfelejték — majd eszébe jut az a tanítónak — a könnyebb részét kiválasztják s így legfeljebb a vizsga alkalmával megleczkéztetik a növendékeket a templomban és egy hangzatos beszéddel eleresztik őket a nagy utra: az élet nagy utjára. Hányan lesznek ezek közül, a kikkel a lelkész sohasem fog találkozni az életben? A hit táborából átmennek a gyermekek a hitetlenek közé és a vékony fonalszálat, melylyel ők az Istenhez, az egyházhoz voltak kötve, a világnak nem nagy erejébe kerül szétszakítani s mindjárt több a szerencsétlen bukottak, de egyszersmind a hitetlenek száma is. Ha ellenben a lelkész az iskolában először feladott gyermeket maga fogadja, az iskola és családi viszony ismertetésével, maga ébreszti fel a gyermek szívében szunnyadó isteni eszmét, úgy mutatja be Istent neki, mint jóságos szerető édes atyát, ki gondot visel az emberről, az ég madarairól, a mezők liliomairól; azután elmondja, hogy az a jó Isten viszonyt kötött az emberekkel mint gyermekeivel és ezt a viszonyt illusztrálja a gyermek előtt az ó-szövetség egyszerű, de a gyermek lelkére rendkívül vonzó történetekkel, folytonosan arra törekedvén, hogy a gyermek figyelmét a világ legfelségesebb alakja, Megváltója felé irányozza: úgy nyiladozik a gyermeki szív és lélek az ily felséges tan befogadására, mint a virág kelyhe a hajnal által szült gyöngyharmat átvételére. S ha végül aztán felteszi a legfelségesebb koronát az ő nagyszerű működésére a confirmációra való készítés és tanítás által; ő a ki megismertette vele Krisztust, bocsátja a gyermeket a legdrágább lelki eledellel megterített asztalhoz s adja át neki Krisztus megtöretett és kiontatott vérének szent jegyeit: csak tett talán valamit a lelkész arra nézve, hogy a gyermek benne lelki atyját nézze az életben, ez által oda kösse a gyermek szívét és lelkét a Krisztushoz, mint az élet zivatárában a leghatalmasabb mentési árbocchoz?

Wolfgang anhalti fejedelmet, midőn az augsburgi con-

fessiót akarta aláírni, a császár haragjával igyekezett attól elijeszteni: de ő így felelt: „Gyakran ültem már lóra jó barátaimért, egyszer már Krisztus uramért is lóra akarok ülni.“ Mondjuk mi is, ha az önkényes, nagy munkától való félelem szál meg bennünket: „sokat dolgoztam már a vilá- gért s ennek érdeke előmozdításáért, egyszer már a vallás tanításáért — az én uramért, édes megváltómért is tenni akarok valamit.“

Báránd, 1885. aug. hó.

Szabó József,
ev. ref. segédlelkész.

Egy szép ünnepély a debreczeni főiskola körében.

A mint már lapunk legközelebbi számában jeleztük, a debreczeni főiskolai tanárkar, szíve sugallatából egyetértőleg elhatározta, hogy a tiszántuli egyházkerület érdemekben gazdag püspökének, a debreczeni főiskola egyházi főfelügyelőjének, a tanügy és ifjúság nemes keblű barátjának, Révész Bálint urnak azon alkalomból, hogy a 70-ik évet e hó 16-án töltötte be, a maga körében a tanuló ifjúsággal együtt iskolai ünnepélyt rendez. Ezen tisztán az iskolai körre szorított ünnepély, e hó 16-án folyt le a főiskola dísztermében. Délelőtt 11 órakor vette kezdetét; a beszédek, melyek ez alkalommal tartattak, már lapunk legközelebbi számában közöltettek. Jelen számban az ünnepelt férfinak válaszát hozzuk, melyet mondott az üdvözlő beszédekre.

Ritkán van alkalmunk igazibb és meghatóbb ünnepélyt áthatni, mint ez volt, a meggyőződésszülte valódi tiszteletnek ünnepélye volt ez. A szeretet könyei ragyogtak a jelenváltak szemeiben, melyeket úgy az üdvözlők őszinte szavai, mint az ünnepelt nemes jellemű s kiváló férfiú viszonzása keltett a jelenváltakban.

E megható ünnepélyt azután egy társas ebéd követte, szintén csak azon körre szorítkozva t. i. a főiskolai tanárookra és a tanuló ifjúság néhány tagjára.

Miután ez szorosabb értelemben vett iskolai ünnepély volt, nem maradhattak el, hogy meg ne hivattassanak az abban való részvételre Vályi János, a tiszántuli egyházkerület főgondnoka s a főiskola világi főfelügyelője; nemkülönben Sápó Sámuel a depr. egyház főgondnoka s a főiskola helyi gondnoka; azonban nagy fájdalomunkra sem az ünnepélyen, sem az azt követett családi jellegű ebéden nem vehettek részt.

A főiskola dísztermében tartott ünnepély lefolyásáról lapunk olvasói már az eddigi közleményekből eléggé vannak tájékozva, annak fölemlítése mellett, hogy az ünnepélyt a főiskolai énekkar művészileg betanult szép alkalmi énekével nyitotta meg és a szózat eléneklésével rekesztette be. Az üdvözlő beszédek után az akad. igazgató egy művészi kivitelű albumot adott át az ünnepeltnek, mely az elmondott beszédek és a jelenlegi tanárok sajátkezű névalírásait tartalmazza.

Mindössze az iskola körén kívül tartott ebédre kell még egy pár szóval megemlékeznünk. A fehér asztalnál is folytatott a tisztelet és szeretet kifejezése ünnepeltünk irányában. Legelsőbben Balogh Ferencz hittanár futott át rövid visszapillantással az ünnepeltnek életfolyamán és jellemezte őt boldogító védszellemével kedves nőjével együtt. Azután a már 30 év óta egyházkerületünk ügyeiben odaadással és bölcseséggel résztvevő főgondnok Vályi János urért s a collegiumi

helyi gondnok Sápó Sámuel urért emeltettek a poharak. Sápó S. épen együtt választatott meg 1842-ik év október havában püspökünkkel a főiskola jogtanárának, de a mely választást ő nem fogadott el; de ha mint tanár nem szolgálta is főiskolánkat, mint annak ügyvédje. Majd számvevője és jelenleg helyi gondnoka teljesítette irányában nemes kötelességét. — Majd következtek azután, más-más szempontokból kiindulva, az üdvözlő jellemzések és jókívánatok az ünnepelthez a tanuló ifjúk részéről is, melyekre ő is szokott ékesszólással többször válaszolt. Őrizzük meg e szép napnak emlékét, megérdemli azt tiszteletünk tárgya, ki boldogítva élt és él, szeretve s szeretetve!!

I.

Egyháztörténelmi töredék.

A Bécsbe fölhívott és megjelent bizalmi férfiak tanácskozásai
1855. máj. 17. — jun. 20-ig

IV.

Szoboszlai Pap István átmenvén a törvényjavaslat első 10 §-aira: legelsőben is a „Consistorium“ név használatát kifogásolja; egyébiránt szent kötelességének érzi észrevételet tenni a dolog lényegére nézve, a következőkben:

Az obereconsistorium a tervezet szerint igazgatási és bírósági főhatóság egyszersmind; úgy de egyházi ügyeink kormányzására szintugy, mint egyházi pereinkben bíraskodásra csak az egyház adhat hatalmat, csak ez bírván a potestas ecclesiasticaival; ennél fogva ha az egyház által választatnék, vagy legalább az egyház által ajánlottak közül nevezetnék ki Ő Felsége által, csak akkor lehetne ez tettelesen igazgatói és bírósági testület. Jelen esetben pedig egyedül Ő Felsége által nevezetvén ki, nem lehet egyéb, mint a legfelsőbb felügyelet organuma. Miből az következik, hogy az igazgatási dolgokban ezen fő consistorium föl lesz jogosítva mindenről tudomást szerezni magának; így például minden superintendenciális jegyzőkönyveket maga elé terjesztetni és ha azokban valamit észre venne, vagy a törvényekkel, vagy a státus céljával ellenkezőt, azt megtiltani; de hogy új rendeleteket, a fenálló egyházi törvényektől eltérőket bocsásson ki, az nem tartozhatik hatás köréhez, minthogy ily eljárás csak az ecclesiastica potestas kifizése lehet és csak az egyház megbízásából az általa választottakat illetheti.

Továbbá az egyházi perekre nézve, melyek ekkorig is sokszor apelláltattak Ő Felsége elé, a fő consistorium birói hatóságát illetőleg óhajtja szabálylyá tétetni, „Ad normam fororum civilium“ hogyha tractus és superintendencia egyezőleg ítél, ne legyen helye az apellátának; akkor is pedig, ha nem egyező volna az ítélet, csak a meg nem elégedő fél kívánságára engedessék meg az apellátát, nem pedig „sua natura“; kivévén azon eseteket, melyek a törvényben „sua natura“ apellábiliseknek jelöltetnek ki.

Egyébiránt hálával fogadja és üdvözlő ezen főhatóságot:

α) Mert hitrokonainkból állandó és így már e részben teljesül a XXVI-ik articulus ismert föltétele: „evangelici in iis quae ad religionem pertinent“ etc.

β) Mert az advocatia is teendői közé számíttatik, hogy az evangelicusok jogait védje.

γ) Mert a zsinatnak számot adni s protocollumát előmutatni tartozik.

A zsinatra vonatkozólag kívánja, hogy az periodice tartassék, 5, 6, 8 évben egyszer. Azonban épen mivel zsinat csak ritkán tartathatik, mintegy ennek pótlékául óhajtja, egyik mint másik felekezet részéről évenként egy meghatározandó időben tartandó összejövetei tanácskozmányt (a superintendentiák elnökeiből s egy-két egyházi s világi küldöttjeiből):

a) Annak megtudása vegett mikép áll az egyház dolga, itt amott?

b) Valjon egyformán hajtatnak-é végre a törvények? Mert minden törvény eshetik magyarázat alá s egy-egy helyen egy tekintélyes ember viheti a törvényt más utra.

c) Vannak általános fundációk.

d) A zsinat szükségének elhatározása s ahhoz előkészület.

Egy §-ban kifejeztetni kívánja azt, hogy az egyházi hatóságok mindegyikének jogában áll statuta párticuláriákat hozni.

Az egyházmegyék és egyházkerületek új felosztására nézve következőleg nyilatkozott: mi a tractusokat illeti, a mennyiben a vármegyék közelebbi elosztása folytán egyes helységek s így evangelica eccleziák is tétettek át más megyékbe: ezekre nézve a más egyházvidékekbe átkebelezetés nagy nehézségek nélkül megtörténhetik, miként ez az 1820. jul. 13-án 8904. sz. a. kelt legfelsőbb resolutio által is, a tiszántuli superintendentiára nézve helybenhagyott. De már a superintendentiákra nézve ez temérdek nehézség nélkül ki nem vihető. A három évszázad alatt egybekapcsolt egyházaknak, hitrokonoknak annyira megszokott s már természetté vált testvéri összeköttetése fájdalom nélkül el nem szakítható. Több águ összefűződött, meggyökerezett viszonyok, részint az egyházak között kölcsönösen, részint az egyházak és superintendentiális igazgatóság között; különösen minden nagyobb iskolák és kiváltkép a főiskolák érdeke; fundációk, időszerinti ajánlatok, kötelezetések, melyeknek elszakgattatása egyik vagy másik főiskolának, talán mindegyiknek romlását és bukását vonná maga után; lelkészek, iskolatanítók özvegy-árva pénztárai: mind határozottan tiltakoznak a czélba vett új felosztás ellen.

De megis szűnik ezen új felosztásnak most látszólagos szüksége, ha és miután Ő Felsége a maga legfelsőbb felügyeletét a főconsistorium által méltóztatik gyakorolni, mely főconsistorium közvetlenül a magas minisztériummal leendvén közlekedésben, a helytartósági osztályokkal leendő közlekedésnek nem lesz többé helye.

De kivihetetlennek is tartja a kitűzött czélt; mert p. o. a pozsonyi helytartósági kerületben, legalább helvét hitvallásuak részéről, nincs annyi egyház, melyekből az administrationális költségek viselését megbirható superintendentiális testület alkottathassék, a népnek nagy terheltetése nélkül, mert ez most csak három tractust, u. m. a Komáromit, Barsit és Drégel-Palánkit foglalja magában. A Szerb vajdaságban pedig semmikép sem alkottathatik superintendentia, mivel ebben meg összesen is csak 17 eccleziásia és pedig 10 a dunamelléki és 7 a tiszántuli egyházkerületből foglaltatik. Hasonlóképp nem alkottathatik superintendentia Horvát és Tótországban, mivel ide csak 4 anyaegyház tartozik a dunamelléki kerületből. Valamint a r. cath. diaecesisek nem osztathatnak fel ily módon, úgy a mieink sem. Azt pedig hisszük, hogy Ő Felsége s magas kormánya nem akar minket hátrább tenni. Mi mindent teljesítsünk, még ha többfelé kellene is közlekednünk. Mentsen is meg ettől benünket Isten és Felséges urunk kegyelme.

A superintendentensek állandó lakhelyét illető §-ra nézve

előadta, hogy a superintendentensnek papnak kell lennie, mert Pál Apostol megkívánja, hogy alkalmas legyen tanításra és hogy a szolgatársaknak egyike legyen, mint magát is így nevezte az apostol. Ha papnak kell lennie, egyházának is kell lennie, a melyben szolgáljon; már pedig minden egyház fel van jogositva papot választani magának, nem lehet egyetlen egyházra is rá parancsolni vagy erőszakolni, hogy ez vagy amaz legyen a lelkésze.

Végre azzal rekesztette be előadását, hogy kívánjuk és kívánnunk kell, hogy a 26 articulus mint eddig, erejében maradt, továbbra is úgy tartassék és hogy az első §-ban kifejeztessék a suprema inspectio. Noha ez magában értetik, mégis jó ezt kitenni. Hadd lássa a világ most és jövendőben, hogy mi nem csak elismerjük, de óhajtjuk és kérjük a főhatalom felügyeletét. Nincs is nekünk más hatalommal a birodalmon kívül összeköttetésünk és függési viszonyunk.

Szeremlei Gábor teljesen a Szoboszlai álláspontját és nézeteit pártfogolta.

Pálfi hasonlólag.

Osztrólczy. A főconsistoriumot örömmel fogadja. Conventet nem akar; a tervbe vett új felosztásban elvserelmet nem lát. Most ugyan már a mint Szoboszlai érveit meghallotta, nézetét némileg módosítani kívánja s a superintendentensek lakhelyére nézve a Szoboszlai véleményét fogadja el.

Kuzmáni professor nagyon gyönyörködött Török Pál esperes előadásában első hallásra, de utóbb és most nem tudja „Wie er daran sei.“ Elsőben is óhajtja, hogy már az első §-ban fejeztessék ki, miszerint Apostoli Király ő felsége legfőbb felügyeleti jogát a magyarországi mindkét ev. egyház felett a cs. k. oberconsistorium által gyakorolja. Tagadja, hogy a consistorium név gyűlöletes volna. Évenkénti zsinatot nem óhajt és úgy akarja, hogy a XXVI-ik t. cz. 4-ik §-a szerint előre engedély kéressék mindig, mi a zsinatok határozatainak megerősítését könnyíteni fogja. Egyszersmind közös zsinatot kíván a két confessio részéről együtt.

A superintendentiák új felosztásának barátja. A tiszántuli és a dunamelléki ref. egyházkerület szerfelett nagy; lehetetlen a superintendentenseknek kellőleg ismerni. A superintendentensek állandó lakhelyét pártolja. Nem lát benne oly akadályokat mint Szoboszlai, hierarchicus színt vagy megkülönböztetést pedig épen nem.

Kánya Pál pesti professor a Szoboszlai és Török Pál előadásaikban kifejtett elveket magáévá teszi.

Esperes Ferenczi a Szoboszlai azon kijelentésére, hogyha két forum ítélete egyező, ne lehessen apellálni a főconsistoriumra, megjegyzi, hogy ez a papoknak és tanítóknak lételete esetében (különösen heterodoxiai vádat illetőleg, melynek bírása nem lehet más, mint a zsinat) sérelmes lenne. Továbbá fenakad abban, hogy a tervezetben nincs szó Landes Kirche felől.

Ezzel beveződött az első tanácskozás délelőtt 9-től d. u. 4 óráig. Másnap szünet.

Második ülés május 23-án. Főtárgy volt a kettős elnökség.

Esperes Török Pál a kettős elnökség mellett szóval fel. Az evangélium lerontotta a választó falakat, mik a zsidóknál és Egyiptomiaknál a papok és nem papok között voltak. Mindnyájan papok vagyunk. Magának a reformációnak fő elve és iránya a hierarchia lerontása. Ennek tehát színt sem akarja. Ha az egyházi gyűlésekben csak papoknak adatik az elnökség, elvész a buzgóság, a hívek összesége teszi az egyházat,

érdekelve nem lévén ezek, meggyengül az egyház s oly viszonyok között, melyeket látunk, hogy állunk szemben a cath. elérussal, melynek a pápa áll az élén és fejedelmeket is megálázó hierarchiája van. S épen hazánkban világi urak voltak legtöbbször a védelmezők; ezek voltak hivatva, hogy működjenek törvényhozás útján s folyamodtak a trónhoz. A közelebbi évek tapasztalata is bizonyítja, hogy az igazgatási formák változása kedvetlenséget, idegenkedést okozott, az egyház pedig csak szeretet és békesség által állhat fen. A státusnak is érdekében áll, hogy ne legyenek viszályok, pedig ha így küldetik le a tervezet, erős nyilatkozatok fognak a superintendentiákon tétetni. Majd kiemelvén, hogy a világi részről való elnökök mily nagy befolyást gyakorolhatnak az egyházi ügyek helyes vitelénél, minden fokozaton a kettős elnökséget pártolja.

Kuzmáni épen ellenkező nézetben van; nem kell meghagyni, vagy épen most proponálni a kettős elnökséget. „Nirgenz ein doppeltes praesidium; nie etwas gutes geleistet.“ Elismeri, hogy „gleiche glieder sind wir alle.“ „Societas aequalis fidelium“-ja, alle sind wir priester, aber in der ordnung ist es nicht so. Familien leben fater, kind, mann, frau, eben so die Kirche. Mindenütt lelkészi elnököt kíván, világít nem.

Toperczer bárha elméletben sok nehézséget lehet is fölhozni a kettős elnökség ellen, de miután az a praxisban üdösnek mutatkozott, azt pártolja.

Tóth S.

(Folytatása köv.)

Könyvismertetés.

Megjelent s beküldetett hozzánk a „Népszerű magyarázatok a szószéken“ című, Szondy Béla, korábban sarkadi, most már h.-m.-vásárhelyi ref. segédlelkész által szerkesztett, gyakorlati bibliamagyarázatos várlalat II. évfolyamának 7-ik és 8-ik füzeté, mely az 1 Sám. 5, 10-tól az 1 Sám. 17, 20—21-ig terjedő bibliai szakaszt 11 magyarázatlan tárgyalja. Szerző úgy ismertette meg magát, mint hivatott munkás e téren s vállalatát szives örömmel ajánljuk lelkésztársaink anyagi és erkölcsi pártfogásába.

Megjelent s beküldetett továbbá hozzánk „A debreczeni ev. ref. egyházmegye 1885. évi október hó 29-én tartott ülésének jegyzőkönyve.“ Legfontosabb szakasza e jegyzőkönyvnek a szabályszerű egyházlátogatásról szóló, lelkiösmeretes pontossággal egybeállított esperesi jelentés. Közöljük ebből a következő közérdekű adatokat. A vallás-erkölcsi élet, a külső jeleket tekintve, általában kielégítő. Istenisztelet vasárnap kétszer s hétköznapokon egyszer rendszeresen tartatik s mindenütt a népesség arányának megfelelő számu gyülekezettel. Ez alól kivételt csak néhány gyülekezet képez. Bibliamagyarázat már csak egy helyen nem tartatik, gyülekezet hiányában. Az urvacsorával élők száma mindenütt kielégítő, sőt dicséretes. Viszálykodó házasságok 13 egyházból 108 pár van bejelentve. Vadházasságok majd mindenik egyházból jeleztek. A számokban kitett adományok és hagyományok összege igen tekintélyes összegre, 9261 frtra megy: A számokban kimutatott építkezés összesen 36,353 frt 65 krba kerül. Az iskolai épületek részben kitűnők, részben kielégítők, általában türhetők. Az esperesi jelentés felhívása kapcsában igen helyes indokolással kimondotta az egyházmegyei közgyűlés,

hogy a lelkészek vasárnap délutánonként mindenkor kátét magyarazzanak s az irás magyarázatait a hétnek köznapjain teljesítsék. Felhívják az egyházkerületi közgyűlést, hasson oda, hogy a vasárnap megszentelésére hozott országos törvény a polgári hatóság figyelmetlen intézkedései által ne játszassék ki. Intézkedést kérnek az egyházkerületi közgyűlés útján arról, hogy a visszas házasság ügyébe a polgári hatóságok ne avatkozzanak be. A lelkészi körertekezlet indítványára buzdítottatott minden lelkész, hogy saját egyházközségének történetét állítsa össze. Szépen intézkedik a közgyűlés, újra a lelkészi értekezlet javaslatára, az elhunyt lelkészek a szomszéd lelkész által teendő intézkedések alapján való eltemettetése ügyében.

Különfélék.

Kovács Lajos tanítóképezdei tanártársunkat, barátunkat újabb családi csapás érte öt hónapos kis Jenő fiának elhunytában. Ez már hetedik gyermeke, ki meghalt. Vigasztalja őt barátainak igaz részvéte s őt élő, kedves gyermekének szeretete! Folyó hó 22-én volt a hetedik gyermek temetése, Csiky Lajos tartván a koporsó felett imádságot.

Historia hungarorum ecclesiastica, inde ab exordio novi testamenti ad nostra usque tempora ex monumentis partim editis, partim vero ineditis, fide dignis, collecta studio et Labore Petri Bod de Felső-Csernáton, V. D. Ministri M. Igeniensis et Synodi Generalis in Reformatorem in Transylvania Notario. (Vége.)

Főművét, melyben évek hosszú során át lankadatlan kitartással folytatott tudományos buvárlatainak eredménye van összegezve a fentirt „Historia Hungarorum Ecclesiastica“ képezi. Ennek megírása végett fáradhatlan szorgalommal kutatta át a hazai s külföldi könyv- és irattárakat. Elművéről mondja gróf Mikó, hogy: „itt így eddig csaknem parlag mezőt egészen művelés alá vesz. Kutató szelleme a magyar egyház történelem határait szélében hosszában bejárja s mindenütt erős nyomait hagyja munkásságának, korszakokra derít világot, kérdéseket hoz tisztába, tényeket állapít meg, elítélt emberek s kárhoztatott elvek és idők felől hoz napfényre megigazító adatokat s igazságokat, szóval mindenütt alapot vet, vagy bevégzett épületet hagy maga után s ekkép . . . valamennyi kortársát meghaladván, történetírói képessége s készütsége egész nagyságában mutatja ki magát.“

Ezen elismerő szavak írója a nagy műnek csupán egy pár másolatát s egyes részeit ismerte s valószínű sőt bizonyos, hogy a négy könyv közül az utolsó ő általa tartatott fenn napjainkra. Bod Péter maga, egyháztörténetét nem tudta kiadni s az eredeti kézirat, midőn gróf Mikó monographiáját írta, már rég nem volt Magyarországon. Nem is tudták, hogy mi történt a három első könyv eredeti kéziratával, mely hiány, az újabb időben annál érezhetőbb volt, mivel azon történeti adatokat, melynek alapján Bod dolgozott, ma már aligha sikerülne összehordani. Az ő kora óta senkisé is volt képes a magyar s erdélyországi reformált egyház történetét kellő tudományos alapokon megírni.

Az eredeti kézirat azonban nem vészett el. Megőrizte-

tett a leideni egyetem könyvtárában s így Leiden, mint csaknem 150 évvel ezelőtt a mű íróját előkészíté munkájához s tudományos fegyverekkel bocsátá vissza hazájába: úgy reméli most is, hogy az író korszakalkotó művét is visszaadhatja Magyarországnak.

Körülbelől 1756-ban Ajtaji Mihály nagy-enyedi főiskolai tanár az 1114 lapból álló foliáns alaku kéziratot, Jan van den Honert leideni egyetemi tanárhoz küldé át azon sürgető kérelemmel, hogy kísértse meg kiadását. Azonban a nyomtatási költségek tetemes volta megakadályozá kérelmének teljesítését. Két évvel később, midőn Honert meghalt, Ajtaji a munkát Gerdes Dániel grönningai egyetemi tanárhoz küldé kiadatás végett, de az imént említett nehézségek ekkor is lehetetlenné tették a kiadást. Mindazáltal néhány részét, két fejezetet, nyilvánosság elé bocsátott a „Scrinium Antiquarium VII. kötetének 133—174 s 346—374-ig terjedő lapjain. Gerdes halála után 1765-ben a kézirat Leidenbe került vissza a Hollebeck Ewald kezeihez, ki azt 1768-ig tartogatá s ekkor áthozatott az egyetemi könyvtárba, hol ma mint Codex No. 10 B. be is van már jegyezve a kéziratok névjegyzékébe.

Valószínűleg a kézirat könyvtárba való letétele után láttatott el az utolsó lap ezen megjegyzéssel: „Hujus Codicis pars altera, jam a tribus et quod excurrit annis Viennae Austria apud Spectabilem Dnum Samuelem Türi Reformatorem Transylv. Eccear. ibidem Agentem Ordinarium Aulicum delitescens per aliquem patriae nostrae filium Lariumque suor. amentem huc transportari huicque parti sociari cupit 1768. 14. Aug. L. Bat.“ A nyomtatott katalogusban e feljegyzéshez az is hozzá csatoltatott, hogy: „Huic desiderio numquam satisfactum videtur.“ Hogy eme másik rész mit tartalmaz, a kézirat azt is megmondja. A három első könyv után ugyanis közölve van egy tartalomjegyzék is ezen felirattal: „Complectitur res Ecclesiae in Transylvania et Hungaria a Compositione Szathmariensi ad praesens usque tempus.“ A negyedik könyvben tehát elő van adva a Szatmáron kötött béke után következett idők története. A 16 fejezetnek — melyekre ez utóbbi könyv fel van osztva — czimei is közölve vannak.

A kézirat könyvtárba lett elhelyezése után ugylátszik még egyszer megfordult valakinek kezében. Ugyanis 1784-ben hozzá csatoltatott a Magyarország s Erdélyből Leidenben tanult ifjak névsora 1768-ig. De ez aztán az utolsó év szám, a mikor a Codex holléte még tudva volt.

Körülbelől 100 évvel azután, 1884-ben Leidenben időzött egy magyar, Szalay Károly, ki miután theologiai tanulmányait Sárospatakon bevégezte, Hollandiába jött, hogy itt előkészítse magát valamely tudományos állásra honában. Az egyetemi könyvtárban tett kutatásai közben sikerült neki Bod Péter munkáját a könyvek jegyzékében felkutatni. Ő ismerte nem csak a mű szerzőjének Magyarországnak s Erdélyben tisztelt nevét, hanem tudomással birt a kézirat elveszéséről is s elképzelhető, mily nagy volt meglepetése s öröme, midőn a hatalmas foliánst legelőször kezébe vette. A kézirat alapos megvizsgálása megerősíté feltevésében. A mű, mint gróf Mikó néhány töredék s másolat alapján monda, csakugyan „a legritkább és legbecsesebb adatok tárháza a magyarországi s erdélyi egyházak történetére nézve.“ Nem csodálhatjuk, ha feltámadt lelkében azon hő óhajts,

hogy: vajha valahára a mű kiadása megvalósítható volna. Enemü kérelmével alólirotthoz fordult. Azonban még mindig számos nehézségek fordultak elő, annyival inkább, mivel Szalay ur nemsokára ezután visszatérven honába, nem számíthattunk az ő közreműködésére a terjedelmes s nehéz munka keresztülvitelénél.

Midőn pedig nemsokára ezután ugyan ő általa Magyarországnak s Erdélyben köztudomásúvá lett, hogy a Bod Péter nagy művének eredeti kézírata megtaláltatott, az ügy általános figyelem s érdeklődés tárgyává lett. Dr. Kovács Ödön nagy-enyedi académiái tanár, ki egykor szintén a leideni egyetem jeles tanítványa volt, a „Protestáns egyházi és iskolai lap“-ban egy cikket tett közzé általános érdeklődés teremtés s a kézirat kiadására való előfizetések megindítása czéljából. Erre aztán több oldalról jött felelet, mely csak fokozta az érdeklődést. Midőn a közfigyelem ily módon ismét a Bod Péter művére irányított, utána néztek a mű még netalán meglevő másik részének is s így tudták meg a gr. Mikó feljegyzése nyomán, hogy a 4-ik könyv a kolozsvári egyetem könyvtárában őriztetik. Most tehát a mű teljes egészében napvilágot láthat.

A Magyarországból jött gyakori felszólításnak engedve, elhatározta végre magát alólirott az E. J. Brill könyvkiadó czéggel együtt, minden lehető kísérlet megtételére a kiadás keresztülvitelét illetőleg. Az ujonnan felvett negyedik könyv által a mű terjedelme szinte megkétszereződött, mivel az utóbbi egy magában is majdnem oly nagy, mint a más három együttvéve. A Brill cég számitása szerint a teljes mű, kimerítő Index-el együtt, 100 nagy nyolczadrét alaku ívet fog kitenni, ívét 16 lappal számitva. Két nagy kötetben fog megjelenni, mindenik körülbelől 800 lapra terjedve s előfizetési ára 18 o. é. frt.

Alólirott magára vállalja a kiadás vezetését s felülvizsgálását, míg Szalay ur, ki Hollandiába visszajövend, a kézirat sajtó alá rendezését s a nyomtatási hibák kijávitását fogja gondozni.

A leideni könyvtár igazgatója dr. W. N. du Rieu ismert szolgálatkészségével szívesen rendelkezésünk alá bocsátotta a kéziratot s a negyedik könyvet Kolozsvárról azonnal átküldik Leidenbe, mihelyest a kiadás tervéhez a kivitel biztos tudatával hozzá foghatunk.

Felhívjuk azért e vállalat iránt való érdeklődésre a tudomány minden igaz barátját s kiváltképen azokat, kiknek a protestantismus felvirágzása szívökön fekszik. Bármily nagy legyen is a Magyarországból s Erdélyből várható előfizetők száma, mindazáltal ez nem leend elegendő a nagy költséggel járó mű kiadási szükségleteinek fedezésére. Méltán megvárható azért, hogy a történeti tudományok egy ily rendkívül fontos kiegészítő része, más országokban is kellő érdeklődést s pártfogást fog ébreszteni s különösen azok, kik előtt a protestantismus történetének ismerete nagyfontosságú: reméljük szívesen nyujtanak segédkezet e nagyrészen ismeretlen történelmi mű napfényre hozatalában. Különösen megvárható ez hazánktól. Azon óhajtsra, mely a mult század közepe táján egy magyar tudós által előbb a leideni, majd a grönningai egyetemhez iutézttetett, de a melynek teljesítésére, az akkori körülmények kedvezőtlenek valának; azon kérelemre, mely most harmadizben intéztetik hozzánk Magyarországból hitrokoni bizodalommal, a mikor mi is tulajdonképpen csak most

kezdjük sejteni, hogy mily nagybecsű kincsnek vagyunk birtokában ezen kézirat bírása által, az ök tudományos s egyházi életüket illetőleg, melynek kiadása által egy rég óhajtott czéljok éretnek el; most ismét „non possumus“-sal felelni ezen kérelemre: nemzeti becsületünk nem engedheti meg. A magyarokat már a korábbi időkből is számos jótétemény emlékezteti a mi nevünkre, ne engedje azért Hollandia ez alkalmából sem elhomályosítani a tudomány és vallás hő szeretete által szerzett régi dicsőségét.

L. W. E. Rauwenhoff,
leideni egyetemi tanár.

A holland nyelven írott s e sorokkal egyidejűleg német s angol nyelven is megjelenő s egész művelt világra szétküldendő fentebb közlött felhívás fordítójának alig volna még valami mondani valója, ha azon utasítást nem nyerte volna, hogy a fordítás alkalmával a felhívás utolsó kikezdését elhagyván, néhány felhívó szót önmaga írjon honfiaihoz. Én azonban, mint a mélyen tisztelt olvasó láthatja, nem hagytam el amaz utolsó kikezdést és pedig szándékosan nem hagytam el, mert tapasztalva a különösen egyházi irodalmunk terén uralgó hideg közönyt, az aluszékonyvá vált nemzeti és protestáns önérték felrészására nem láttam határozatosabb módot, mintha felmutatom honfiai előtt ama távoli, idegen nemzet példáját, mely a tudomány s hitrokoni szeretet melegétől áthatva, nemzeti becsületbeli kötelességévé tette a Bod művének kiadási ügyét; mely nemzetnek a multban — elnyomatásunk s szolgaságunk napjaiban — kedvezőbb állami viszonyok s anyagi körülmények között nyújtott segélyét nyugodtan s hálával fogadhattuk el, de most, a mikor a felvilágosodás, a szabadság éltető szelleme nálunk is új időket teremtett s mi is büszkék kezdünk lenni nemzeti önállóságunk s önerőnkön teremtett kedvezőbb egyházi viszonyainkra: arczpirulás s szegyenkezés bizonyos neme nélkül nem lehet, nem szabad elfogadnunk ama felénk nyújtott segéző kezet, ha mi magunk, amaz idegen nemzet által megkezdett s melegen felkarolt ügyet az övéket messze felülmuló érdeklődés s pártfogással nem karoljuk fel; megmutatva ez által a művelt külföld előtt is, hogy a megváltozott viszonyok s kedvezőbb körülmények között mi is tudjuk kötelességünket s nem riadunk vissza a tudomány érdekében teendő bármily nagy áldozattól sem, hogy megmutassuk, miszerint ma már mi is szabad nép s szabad államban szabad egyház vagyunk s zászlóinkon eme szavak diszelegnek: „a tudomány hatalom.“

Kérve kérem azért a tudomány s egyházunk minden igaz barátját, ne hagyják cserbe a külföld s a tudományok nemtőinek méltó várakozását; ne szegyenítsük meg holland hitrokaink semmi áldozattól vissza nem riadó szeretetét, hanem mi magunk járjunk legelől jó példánkkal a Bod Péter-féle mű kiadásának ügyénél.

Az előfizetési pénzeket az egyes reformált kerületek Főtiszt. püspökeihez, vagy a „Protestáns egyházi és iskolai lap“ nagyérdemű szerkesztőjéhez dr. Ballagi Mórhoz (Budapest, IX-dik kerület Kinizsy-utcza 29. sz.) kérjük beküldeni legkésőbb 1886. márczius elsejéig. Azok, kikre nézve az előfizetési ár egyszerre való lefizetése némileg terhes, oly módon is tehetik megrendeléseiket, hogy a megrendelés alkal-

mával 10 frtot, az első kötet megjelenése alkalmával pedig a még hátralevő 8 frtot küldik be rendeltetési helyökre.

Még egyszer kérve a nagyérdemű közönség szives támogatását, mely tisztelettel maradok

Budapest, 1885. decz. 29.

Szalay Károly.

Felelős szerkesztő: **Tóth Sámuel**. Szerkesztőtársak:
Csiky Lajos, Géresi Kálmán.

H I R D E T É S E K.

Pályázat.

A máramaros-ugocsai ev. ref. egyházmegyében levő f.almási ev. ref. egyház lelkészi állomására, melynek évi jövedelme terményekben és szolgalmányokban, tisztességes lakással, az 1883-dik évi márczius hóban Verbőczon tartott egyházmegyei gyűlés megállapítása szerint: 600 forint. — A pályázni kívánók kellőleg felszerelt kérvényeket folyó évi február hó 15-ig a máramaros-ugocsai ev. ref. esperesi hivatalhoz Tamás-Váraljára, u. p. Batarcs, küldjék be.

Debreczen, 1886. január 20.

Révész Bálint,
püspök.

Pályázat

a tiszántuli ev. ref. egyházkerületben a nagyszalontai egyházmegyéhez tartozó sokolyosi egyház lelkészi állomására.

Jövedelme: 384 frt 96 kr, — mely 70 frt készpénzből, a jelenleg 54 házaspártól fizetendő búza, tüzifa, széna és készpénz értékéből: 249 frt 96 kr, három kat. hold szántóföldből: 45 frt és palástdíjből 20 frt áll, úgy hogy ezen egyház a IV-ik osztályba sorozott.

A kellően felszerelt pályázati kérvények folyó évi február 28-ig Nagy-Szalontára, az ev. ref. esperesi hivatalhoz küldendők.

Debreczen, 1886. január 21.

Révész Bálint,
püspök.